

PROFESSIONAL CHARACTERS OF PROSPECTIVE TEACHERS AND EXTRACURRICULAR ACTIVITIES (MUĞLA SITKI KOÇMAN UNIVERSITY SAMPLE)

Bilge ASLAN ALTAN

Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, bilgeaslan@mu.edu.tr
ORCID Numarası: 0000-0002-3309-933X

Hasan ŞEKER

Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, hseker@mu.edu.tr
ORCID Numarası: 0000-0002-8506-1296

Received: 03.05.2017

Accepted: 13.10.2017

ABSTRACT

It is necessary to enrich teacher education programs with extracurricular activities both for prospective teachers own and professional development. Therefore, this study aimed to examine prospective teachers' participation in extracurricular activities and how they contribute to prospective teachers' professional characters. The study was conducted on case study design of qualitative method. The data were obtained from 131 prospective teachers from different departments studying in 2015-2016 academic year. According to the results, it was found that prospective teachers preferred to participate in extracurricular activities on campus, the activities differed among departments. They also think that extracurricular activities have an impact regarding these activities leading effect, developing activity preparation skills, contributing to joyful lessons, having experience for professions, increasing interaction with the environment, enlarging world knowledge and visions, and developing communication skills. It is essential for teacher candidates to practice extracurricular activities in their professional characters. It shows that future teachers internalized these activities somehow and they did not participate in these activities only to pass time. In the light of the results, it is crucial not to avoid extracurricular activities. Teacher education programs should not be developed solely on written programs. Therefore, teachers to be should be directed to extracurricular activities, field-based organizations should be intensified, professional developments with these activities should be highlighted, and these activities should be attractive.

Keywords: Extracurricular activities, prospective teachers, professional character.

ÖĞRETMEN ADAYLARININ EKSTRA PROGRAM ETKİNLİKLERİNE KATILIMLARI VE MESLEKİ KARAKTERLERİNE YANSIMALARI (MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

ÖZ

Öğretmen adaylarının gelecek nesillere aktaracağı bilgiler kadar kendilerini çok yönlü geliştirmeleri de oldukça önemlidir. Ekstra program etkinlikleri ile zenginleştirilmiş öğretmen eğitimi süreci, hem öğretmen adaylarının bireysel gelişimlerine hem de profesyonel kimliklerine katkı sağlayabilecektir. Bu çalışma ile öğretmen adaylarının ekstra program etkinliklerine katılım sağlayıp sağlamadıkları, eğer katılıyorsa bu etkinliklerin nerede organize edildiği ve katılım sağladıkları etkinliklerin mesleki karakterlerine nasıl katkı sağlayacağını düşündükleri araştırılmıştır. Araştırma nitel bir çalışma olup, betimsel desende yürütülmüştür. Veriler 2015-2016 akademik yılında farklı bölümlerde öğrenim gören 131 öğretmen adayından toplanmıştır. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından oluşturulmuş yarı yapılandırılmış bir form oluşturulmuştur. Formun içerisinde kapalı ve açık uçlu sorular kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre, öğretmen adaylarının çoğunlukla üniversite içerisinde yer alan etkinliklere katılmayı tercih ettikleri, bölümlere göre ekstra program etkinliklerinin farklılık gösterdiği, katıldıkları bu etkinliklerin mesleki karakterlerine olumlu katkı sağladığını düşündükleri, katıldıkları ekstra program etkinliklerinin mesleki karakterlerinin oluşmasında yönlendirici, etkinlik hazırlama becerisi, dersin eğlenceli geçmesinin sağlanması, mesleklerine tecrübe kazandırması, çevreleri ile etkileşim sağlanması, genel kültürlerini ve vizyonlarını genişletmesi ve iletişim becerilerini geliştirmesi gibi olumlu etkilerinin olacağını düşündükleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının katıldıkları ekstra program etkinliklerini mesleki karakterlerine yansıtabilmeleri oldukça önem taşımaktadır. Elde edilen sonuçlar ışığında öğretmenlik mesleğinin sadece yazılı program üzerinden uygulanmadığı aşıkardır. Bu sebeple öğretmen adayları üniversite eğitimleri sırasında ekstra program etkinliklerine yönlendirilmeli, alanlarına yönelik etkili organizasyonların yoğunlaştırılması, mesleki karakterlerini şekillenmesindeki öneminin vurgulanması, bu etkinliklerin cezbedici olmasının sağlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekstra program, öğretmen adayları, mesleki karakter.

EXTENDED SUMMARY**Introduction**

A person is a social being in its nature. It is not possible to separate an individual from his or her social environment. Educational institutions, in this regard, are also crucial parts of people's lives both socially and individually. In addition to individuals' cognitive development, their social development should also be provided in these institutions. Higher education institutions, as the educational institutions, play active role on individuals' professional and social identities. As a member of a higher education, a prospective teacher pursues different lives including a social life in campus community.

Apart from academic program for professional development, there exist extracurricular activities for social developments of individuals in any environment. Extracurricular activities are the activities that students take part both in school and out of school borders and that advance students' perception of success in different fields (Balyer & Gündüz, 2012). However, extracurricular activities may mean many things for a future teacher. Beyond contributing to their private lives, extracurricular activities can envision prospective teachers' professional approaches and guide them to vary educational and instructional activities for their future implementations.

The professional character is defined as a self-concept which depends on individuals' own contexts, beliefs, values, motives, and experiences (Ibarra, 1999). Therefore, professional character can be commented as an individual quality (Arthur & et. al., 1999). It is likely to say that as other professions, teachers can be affected from their individual characters and qualities. The individual, communal, and social organizations, defined as extracurricular activities, can affect professional characters of prospective teachers directly or indirectly. Therefore, prospective teachers are expected to give an importance to extracurricular activities to raise their awareness, contribute to their individual developments, and enrich their teaching skills. In contemplation of this opinion, this study aimed to examine the prospective teachers' professional characters and extracurricular activities.

Method

For the aim of the study, 131 (88 females and 43 males) prospective teachers from Social Sciences Teaching (f=18), Preschool Education (f=41), Mathematics Education (f=17), Science Education (f=37), and Music Education (f=18) departments studying in 2015-2016 academic year were asked semi structured open ended and structured closed questions to reveal how they related their extracurricular activities (if any) to their future profession. The research was designed referring to qualitative research method and multiple sampling method. A semi-structured open and closed ended question form was given to participants for data collection. The form consists of questions asking participants whether they are in a part of an extracurricular activity if so what these activities are; whether they think these activities can contribute to their professional characters, if so how they can relate them. In addition to these open ended questions, the form consists demographic

information regarding participants' departments. The question form was developed by the researchers, with three expert opinions. Regarding expert opinions, the form was finalized and implemented on students who did not participate in the study. The data was analyzed through descriptive and content analysis for detailed information. During the content analysis, the responses were categorized into themes and related coding procedure was conducted. The participants were codes regarding their departments such as S1, M1., PE1., MU1., SSC1.. The descriptive analysis was applied as frequencies and percentages for the closed end questions. For the reliability of the analysis, the compliance percentage between researchers as coders was calculated and found as %80. For the validity of the data, experts were consulted and direct responses were presented.

Findings (Results)

According to the results, prospective teachers are mostly in favor of participating extracurricular activities (%86,3) and transfer these activities into their professional characters. Findings have shown that prospective teachers mostly participate in university/faculty students' clubs for extracurricular activities. In the following line, they prefer to participate in art activities, off-campus activities, and sport activities. As the gender difference, female prospective teachers mostly (%43,2) prefer to participate in art activities, while male prospective teachers (%46,5) prefer to participate in clubs. Prospective teachers responded to the question of how they could relate the extracurricular activities with their professional characters as preparing and implementing different activities, direction of students based on their abilities, contribution to vision, contribution to professional experience, joyful course periods, interaction with the environment, and developing communication skills. The most common theme that participants agreed on was determined as preparing and implementing different activities, and the least common was determined developing communication skills. It was also found that prospective teachers preferred to participate in extracurricular activities taking part in university borders and the activities differed among departments. When the extracurricular activities of prospective teachers were examined, it was seen that the activities were mainly on participants' personal preferences or related to their previous habits or activities. However, there are activities which are related to participants' professional characters. Science education prospective teachers, for instance, stated that they participated in science related students' clubs whereas mathematics education prospective teachers liked to take part in sportive activities most. The prospective teacher who thought that there was no contribution of extracurricular activities to professional characters presented no answer.

Conclusion and Discussion

The study presents a favorable frame that participants both as students and as prospective teachers care their individual and professional developments. As Stevenson & Clegg (2011) emphasized, the extracurricular activities prospective teachers would like to join present a general information about their possible actions for their future professional characters. Prospective teachers also stated that extracurricular activities contributed to their professional characters in many ways. According to them, extracurricular activities have an impact to

improve their professional characters, develop instructional skills, contribute to joyful course time, have better experience for future, foster interaction with environment, enlarge world knowledge and visions, and develop communication skills. Prospective teachers' participation in extracurricular activities is seen important to differentiate and vary their professional characters for many possible situations (Sutton, 2015).

There is an expectation from prospective teachers to develop themselves as an individual along with their four-year compulsory training programs. Therefore, they can also improve their humanitarian skills which are necessary for in human relations as a teacher. These skills are considered important particularly for recognizing students' individual skills and interest, and guide them to reveal and develop these skills. The responses in the study reflect prospective teachers' motivation to such humanitarian skills. As Dagaz (2012) stated, extracurricular activities contribute to the individual himself or herself and to the character he or she is expected to be.

It can be very beneficiary that higher education institutions include organized activities as extracurricular activities to advance students' professional qualities and multi skills at the same time. Organizing projects, seminars, trips, social events, cultural activities, and many others can enhance candidates professional vision and experience and strengthen the ties between society (Aslan Altan ve Altıntaş, 2017). Such activities also affect students' university preferences. Due to globalization, there is an increasing competition among institutions and people. Parents and students are looking for enriched school opportunities as well as academic success. In such a situation, extracurricular activities and the opportunities presented by the institutions are effective reasons of preferences (DeAngelis, 2017).

It is considered as essential for prospective teachers to practice extracurricular activities in their professional characters besides participation. It shows that future teachers internalized these activities somehow and they did not participate in these activities only to pass time. In the light of the results, it is crucial not to avoid extracurricular activities in teacher training programs. These programs should not be developed solely as written programs. Therefore, teachers to be should be directed to extracurricular activities, field based organizations should be intensified, professional developments with these activities should be highlighted, and these activities should be attractive. Furthermore, university facilities can be enhanced for all students' needs and drives. Students clubs can be varied. Related activities should be supported by administers and instructors. Non-departmental elective courses can be chosen among extracurricular activities as a must. Applied courses in teacher training program can be integrated with extracurricular activities so that students develop creative and social skills as well. Such activities are closely embedded individual's social product and self (Feldman & Matjasko, 2005). Instructors can be included such extracurricular activities. They can team up in sports, literature, drama, music and so on. Extracurricular studies for prospective teachers should not be avoided if we want to raise socially developed citizens as well. For future generations, it should be highlighted that academic success is not the only concern for educational purposes. Moral values, social interaction, affective and psychomotor skills, and creative and productive society should be taken into consideration along with cognitive

development. A teacher that has understood the importance of extracurricular activities and involved in them is likely to transfer these activities into classroom environment. S/he can notice students' tendencies to a particular subject. S/he can apply diverse techniques for better instructional period. Such interactions with students can motivate students who are forced to spend most of their time at school. When extra curriculum studies in literature are considered, this study is expected to contribute to the field as a promising subject. This study can be repeated and developed with different variables and samples by remaining constant on the topic.

GİRİŞ

Ekstra program etkinlikleri öğrencilerin okul içi ve okul dışında sürdürdükleri, doğrudan ya da dolaylı olarak katılım sağladıkları, resmi programa oldukça katkı sağlayan, bireyin çok yönlü başarı duygusunu ve gelişimsel süreci tecrübe edebildiği etkinliklerdir (Balyer & Gündüz, 2012). Genellikle resmi program dışında yer alan spor, sanat ve kültür etkinliklerini yansıtırsa da, öğrenmenin ve gelişimin gerçekleşmesine katkı sağlayacak birçok etkinliği de içerisinde barındırmaktadır. Çoğunlukla eğitim-öğretim ortamına öğrenci kulüpleri, eğitsel kol çalışmaları okul dışı geziler, yaygın eğitim etkinlikleri vb. gibi yansıtılan ekstra program yaşantıları, öğrencilerin ilgilerini ve yeteneklerini destekleyen etkinlikleri de içermektedir. Bu ve benzeri etkinlikler bireyin sahip olacağı sosyal ürünü ve bir bütün olarak birey olma kazanımını yakından ilgilendirmektedir (Feldman ve Matjasko, 2005). Alan içindeki birçok çalışmada öğrencilerin belli becerileri ekstra program etkinlikleri ile kazandığı, mevcut becerilerini bu etkinlikler sayesinde daha kolay ortaya çıkardıkları ve akademik programda ve bireysel gelişimde olumlu sonuçlar elde ettikleri belirlenmiştir (Barber ve diğerleri, 2001; Eccles ve Barber, 1999; Fredericks ve Eccles, 2006; Lewis, 2004; Logan ve Scarborough, 2008; Mahoney ve diğerleri, 2001; Marsh, 1992; Shulruf ve diğerleri, 2008; Wylie, 2005). Böylelikle ekstra program etkinlikleri bütüncül eğitim anlayışının bir parçası olarak eğitim programlarında yerini almaktadır.

Bireyin topluma kazandırılması ve sorumluluk sahibi olmasında ekstra programın etkinliklerinin de büyük payı olduğunu söylemek mümkündür. Bireyin kendi benliği ile tanışması, ilgi alanlarını fark etmesi ve geliştirmesi, topluma uyum sağlaması ekstra program etkinlikleri ile desteklenebilir. Lewis (2004) yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin ekstra program etkinliklerine katılımları ile kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini, düşüncelerini daha özgürce paylaşılabildiklerini, insanlarla olan iletişimlerini daha iyi kurduklarını ve öz-güvenlerini yükselttiklerini gözlemlemiştir. Topluma hazırlık ve uyum katkılarının yanında, ekstra program etkinlikleri bireyin sosyalleşmesi için de önemli bir araç olarak görülebilmektedir. Birey katıldığı etkinliklerde işbirlikli çalışabilme, yeni insanlar tanıyabilme, yaratıcılık kazanma, takım ruhunu anlama gibi fırsatları da kazanabilmektedir (Kahne ve diğerleri, 2001). Ayrıca ders dışı etkinlikler içerisinde yer almak, bireyin zorunlu saatleri dışında da kendine vakit ayırmasını ve vizyonunu genişletmesini sağlayabilecektir (Greenbank, 2015). Ekstra program etkinliklerine katılımın gönüllülük esasına dayanması, bu aktivitelerde kendi istekleri ile yer almaları; bireylerin (öğrencilerin) kendilerine vakit ayırmak istemeleri, bir topluluğa ve/veya bir amaca emek vermeleri, dışarıda olup bitene duyarsız kalmadıkları anlamlarını taşıdığı düşünülebilir (Mahoney, Cairns ve Farmer, 2003). Bu anlamlar özellikle öğretmen adaylarının gelecek nesil öğrencilerini yetiştirirken temsil edeceği karakter açısından oldukça önemlidir.

Ekstra program etkinlikleri ile ilgili yapılan çalışmalarda, bu aktivitelere katılan öğrencilerin sorunlu davranışlarında azalma olduğu, okuldan kaçma sıklığının düştüğü ve eğitime daha fazla ilgi uyandırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Mahoney, Larson, Eccles ve Lord, 2005). Öğrencilerin eğitim etkinliklerine bütün olarak katılmasında ekstra programın önemini vurgulayan bu bulgular, bir öğretmen adayının zorunlu eğitimi sırasında bu önemi fark etmesi için de önemlidir. Bu farkındalık alan ve meslek eğitimi dışında, adayın ilgi duyduğu alanlarda ve/veya kendi alanında mesleki gelişimini de geliştiren etkinliklerde bulunması ile de kendiliğinden

gerçekleşebilir. İçselleştirilen bu etkinlikler meslek hayatı boyunca da bir öğretmenin öğrencilerinin sorunlu davranışlarına müdahalesi daha etkili olabilecektir.

Mesleki kimlik bireyin kendi bağlamlarına, inançlarına, değerlerine, güdülerine ve deneyimlerine dayanan mesleki öz benlik kavramı olarak tanımlanabilen bir kavramdır (Ibarra, 1999). Bu bağlamda mesleki karakter her bireyin kendi mesleki kimliği içerisinde kendine özgü niteliği olarak yorumlanabilmektedir (Arthur ve diğerleri, 1999). Öğretmenlik mesleği içerisinde bir öğretmenin sahip olacağı mesleki karakter de bireysel yaşantısından oldukça etkilenmektedir. Ekstra program etkinlikleri ile tanımlanan birçok bireysel, toplu ve sosyal organize etkinlikler öğretmen adayının mesleki karakterine doğrudan veya dolaylı olarak etki edebilmektedir. Öğretmen adaylarının mesleki karakterlerini çok yönlü oluşturabilmeleri, öğrencilerini de çok yönlü yetiştirebilmeleri, farkındalıklarını arttırabilmeleri için, mesleki eğitimlerinin yanı sıra kendi bireysel gelişimlerini de önemsemelidirler.

Öğretmen adaylarının üniversite yaşantılarında mesleki ve alan bilgilerinin yanı sıra kendileri için ve/veya gelecek mesleki karakterlerine yönelik neler yaptıkları ile ilgili yeterli cevap bulunmamaktadır. Aynı zamanda birer öğrenci olan öğretmen adaylarının, üniversite eğitimleri süresince okul içinde ve/veya dışında katıldıkları ekstra program etkinliklerinin sadece serbest zaman etkinliği olarak yapıp yapılmadığı konusunda da yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bu konuda öğretmen adaylarının katıldıkları etkinliklerin neler olduğu ve onları nasıl yorumladıkları da önemlidir (Stevenson ve Clegg, 2011). Hem bahsedilen konularda bilgi sahip olmak hem de yükseköğretimde görev alan hem personel hem de öğrenciler için bir farkındalık yaratmak amacı ile bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda araştırma içerisinde, (1) Öğretmen adaylarının okul içinde ve/veya dışında ekstra program etkinliklerine katılıp katılmadığı, (2) Eğer katılım sağlanıyorsa, etkinliklerin hangi alanlarda olduğu ve (3) Öğretmen adaylarının katıldıkları etkinlikleri mesleki karakterleri ile nasıl ilişkilendirdikleri sorularına cevap aranmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma sorularına aranan cevaplar için öğretmen adaylarının görüşüne başvurulduğundan araştırma nitel araştırma yaklaşımında yürütülmüştür. Detaylandırılmış veri setine ihtiyaç duyulduğundan (Şimşek ve Yıldırım, 2005), araştırma nitel araştırma yaklaşımı temelinde betimsel desende hazırlanmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı, araştırmaya katılanların mevcut yaşamlarına odaklandığından, var olan durumu ortaya koymada tercih edilen bir yaklaşımdır. Çalışmanın verileri açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan bir form ile toplanmıştır. Forma verilen cevaplarla öğretmen adaylarının ekstra program etkinliklerine yaşantılarında yer verip vermedikleri, hangi alanlarda ekstra program etkinliklerini tercih ettikleri ve bu etkinlikleri kendi mesleki alanlarına nasıl taşıdıkları betimlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın örnekleme amaçlı örneklem içerisinde maksimum çeşitlilik örnekleme ile belirlenmiştir. Bu örneklem yöntemi birçok farklılığı içeren temaları tanımlamayı açıklamada yararlı bir yöntemdir (Patton, 2014). Böylelikle öğretmen adaylarının katılabilecekleri ekstra program etkinliklerinin ne kadar çeşitlilik gösterebileceği, mesleki karakterlerinin ekstra programı etkinlikleri ile hangi yönleriyle ilişkilendirdiğine yönelik daha geniş bir çerçeveye katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmaya, farklı bölümlerde okumakta olan 88'i kadın ve 43'ü erkek olmak üzere 131 öğretmen adayı katılmıştır. Adayların bölümlere göre dağılımı Tablo 1 'de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Bölümlere Göre Dağılımı

Bölümler	N	%
Fen bilgisi öğretmenliği	37	28,2
Matematik öğretmenliği	17	13,0
Okul öncesi öğretmenliği	41	31,3
Müzik öğretmenliği	18	13,7
Sosyal bilgiler öğretmenliği	18	13,7
N	131	100,0

Tablo 1'de de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının 37'si fen bilgisi öğretmenliği, 17'si matematik öğretmenliği, 41'i okul öncesi öğretmenliği, 18'i müzik öğretmenliği ve 18'i sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencisidir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma sorularına cevap aramak için, araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan bir form geliştirilmiştir. Bu form içerisinde yer alan kapalı uçlu sorular öğretmen adaylarının katıldıkları ekstra program etkinliklerine yönelik sorulardan oluşturulmuş, açık uçlu sorular ise ekstra program etkinlikleri ile mesleki karakterin nasıl ilişkilendirildiği ile ilgili detaylı veri için kullanılmıştır. Form içerisinde öğretmen adaylarının bölüm bilgileri de istenmiştir. Böylelikle öğretmen adaylarının bölümlerine göre ortaklaştığı ve/veya farklılaştığı cevaplar belirlenmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin toplanmasından sonra kapalı uçlu sorular temel betimsel istatistik yöntemi ile analizlenmiş ve yüzde frekans bilgileri kullanılmıştır. Açık uçlu soruların analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Analitik strateji yöntemi ile veriler analiz edilmiş, kodlama, ayırt etme, kategori oluşturma ve geçerlik ve güvenilirlik sağlama sırası takip edilmiş, araştırmanın doğası gereği tümevarımsal-bütüncül yaklaşımla yorumlanmıştır. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar tek tek okunmuş, kodlara ayrılmış ve kategoriler oluşturulmuştur. Elde edilen kategoriler temalar haline getirilmiş ve araştırma sorularına göre yorumlanarak incelenmiştir. Verilerin geçerliği

ve inandırıcılığı için, temalara ilişkin katılımcıların verdiği cevaplardan doğrudan alıntılar paylaşılmıştır. Bu paylaşımlarda yapılan alıntıların yazım yanlışlıkları düzeltilmemiş, cümlelerle oynanmamıştır. Doğrudan alıntıların paylaşılması ve bölümlerin kendi içerisinde organizasyonu sağlayabilmek için öğretmen adaylarının sırası ve bölümleri birleştirilerek FB1., M1., OÖ1., MÜ1., SB1. şeklinde kodlanmıştır. Çalışma verilerinin güvenilirliği için veri setleri iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak incelenmiş, kodlanmış ve temalaştırılmıştır. Kodlayıcılar arasında gerçekleştirilen analiz arasındaki uyuma bakılmış (Güvenirlilik=Uzlaşma sayısı/(Uzlaşma sayısı+uzlaşmama sayısı)) ve %80'lik uyum yüzdesine ulaşılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005; Miles ve Huberman, 1994). Araştırmacıların her biri tarafından ayrı ayrı oluşturulan kod ve tema listesi bireysel analizler sonrası bir araya getirilmiş ve ortaklaşılan kod ve temalar birleştirilmiş, dışarıda kalan kodlar yeniden değerlendirilmiştir. İçerik analizinin yanı sıra öğretmen adaylarının demografik bilgileri ile ekstra program etkinliklerine katılım durumlarını ve katılmayı tercih ettikleri etkinlik alanları yansıtmak için ise betimsel istatistiklere (yüzde/frekans) başvurulmuştur.

BULGULAR

Öğretmen adaylarının ekstra program etkinlikleri ile ilgili verdiği cevaplar ve sonuçlar analiz edilmiş ve aşağıda sunulmuştur.

Öğretmen Adaylarının Katıldıkları Ekstra Program Etkinliklerine Yönelik Bulgular

Öğretmen adaylarına veri toplama aracında en fazla katıldıkları etkinlikler sorulmuş ve verdikleri cevapların frekans ve yüzdeleri Tablo 2.'de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Etkinliklere Katılımları

Etkinlikler	N	%	
		Kadın	Erkek
Üniversite ya da fakülte kulüpleri	57	%42,0	%46,5
Organize spor etkinlikleri	34	%17,0	%44,2
Organize sanat etkinlikleri	49	%43,2	%25,6
Üniversite dışında yer alınan faaliyetler	37	%26,1	%32,6

Öğretmen adaylarının yüksek oranda üniversite içerisinde yer alan etkinliklere katılmayı tercih ettikleri (f=57) ve bununla beraber üniversite dışında da etkinliklere katılma durumlarının mevcut olduğu (f=37) elde edilen bulgulardandır. Erkek öğretmen adaylarının (%46,5) özellikle kulüplere katıldıkları, kadın öğretmen adaylarının (%43,2) özellikle organize sanat etkinliklerine daha çok katıldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bölümlere göre etkinliklere katılımın nasıl olduğu Tablo 3.'te sunulmuştur.

Bölümlere göre öğretmen adaylarının ekstra program etkinliklerine katılım durumlarına verdikleri cevaplar çeşitlilik göstermektedir. Bölümler bazında ekstra program etkinliklerine katılan öğretmen adaylarından *üniversite ya da fakülte kulüpleri ve organize spor etkinlikleri* en fazla fen bilgisi öğretmenliği (f=16 ve f=13),

organize sanat etkinlikleri ve üniversite dışında yer alan faaliyetler en fazla okul öncesi öğretmenliği (f=15 ve f=15) tarafından tercih edilmektedir. Bölümlerin kendi içerisinde en fazla tercih ettikleri ekstra program etkinlikleri ise; fen bilgisi öğretmenliği için *üniversite ya da fakülte kulüpleri* (f=16), matematik öğretmenliği için *organize spor etkinlikleri* (f=15), okul öncesi öğretmenliği için *organize sanat etkinlikleri ve üniversite dışında yer alan faaliyetler* (f=15 ve f=15), müzik öğretmenliği için *organize sanat etkinlikleri* (f=12) ve sosyal bilgiler öğretmenliği için *organize spor etkinlikleri* (f=7) olarak bulunmuştur.

Tablo 3. Etkinliklere Katılımların Bölümlere Göre Dağılımı

Etkinlikler		Bölümler									
		Fen bilgisi öğretmenliği		Matematik öğretmenliği		Okul öncesi öğretmenliği		Müzik öğretmenliği		Sosyal bilgiler öğretmenliği	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Üniversite ya da fakülte kulüpleri	Evet	16	28,1	11	19,3	14	24,6	11	19,3	5	8,8
	Hayır	21	28,4	6	8,1	27	36,5	7	9,5	13	17,6
Organize spor etkinlikleri	Evet	13	38,2	2	5,9	10	29,4	2	5,9	7	20,6
	Hayır	24	24,7	15	15,5	31	32,0	16	16,5	11	11,3
Organize sanat etkinlikleri	Evet	12	24,5	5	10,2	15	30,6	12	24,5	5	10,2
	Hayır	25	30,5	12	14,6	26	31,7	6	7,3	13	15,9
Üniversite dışında yer alınan faaliyetler	Evet	11	29,7	1	2,7	15	40,5	4	10,8	6	16,2
	Hayır	26	27,7	16	17,0	26	27,7	14	14,9	12	12,8

Öğretmen adaylarının katıldıkları etkinliklerin mesleklerine yönelik herhangi bir etkisi olup olmadığına yönelik görüşleri Tablo 4.'te sunulmuştur.

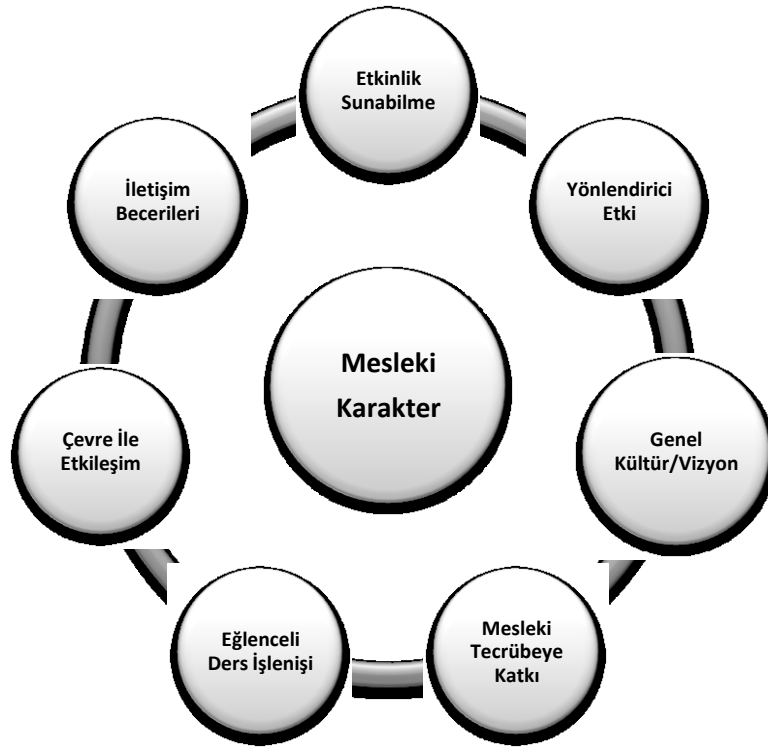
Tablo 4. Ekstra Program Etkinliklerinin Mesleğe Etkisine Yönelik Katılımcı Görüşleri

	N	%
Evet, etkisi var.	113	86,3
Hayır, etkisi yok.	18	13,7
N	131	100,0

Öğretmen adayları, katıldıkları ekstra program etkinliklerinin profesyonel karakterleri olan meslek yaşantılarına katkı sağlaması konusunda çoğunlukla (%86,3) olumlu düşünmektedir. Adayların bir kısmı ise (%13,7) katıldıkları ekstra program etkinliklerinin mesleki karakterlerine bir katkı sağlamayacağı görüşündedir.

Öğretmen Adaylarının Katıldıkları Ekstra Program Etkinlikleri ve Mesleki Karakterleri ile İlişkiye Yönelik Bulgular

Öğretmen adaylarına, katıldıkları ekstra program etkinliklerinin, mesleki karakterlerine katkı sağlayıp sağlamadığı sorulmuş ve bu doğrultuda verdikleri cevapları açıklamaları istenmiştir. Bu açıklama içerisinde öğretmen adaylarının katıldıkları ekstra program etkinlikleri ile mesleki karakterleri arasında nasıl bir ilişki kurduğunu incelenmiş ve elde edilen temalar Şekil 1.'de sunulmuştur. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar doğrultusunda oluşan temalara göre, öğretmen adayları katıldıkları ekstra program etkinliklerinin mesleki karakterlerinin gelişmesine yönlendirici şekilde etki ederek, etkinlik hazırlama becerisi kazandırarak, dersin eğlenceli geçmesine yardımcı olarak, mesleklerine yönelik tecrübe kazandırarak, çevreleri ile etkileşim sağlayarak, genel kültürlerini ve vizyonlarını genişleterek ve iletişim becerilerini geliştirerek katkı sağlayacağı görüşündedir.

Şekil 1. Mesleki Karaktere Sağlanan Katkıların Temaları

Ekstra program etkinliklerinin mesleki karaktere kazandırdıkları temalara yönelik öğretmen adaylarından elde edilen örnek cevaplar bölüm kodlarına göre Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Temalara İlişkin Örnek Cevaplar

Temalar	Öğretmen Adaylarından Alınan Örnek Cevaplar
Etkinlik Hazırlayıp Sunabilme (f=52)	<p>FB4“İleride katıldığım aktivitelerle ilgili ben de aktiviteler düzenlemek isterim.”</p> <p>M11“Okulda şiiir dinletisi, tiyatro gibi etkinlikler çıkarabilirim.”</p> <p>MÜ10“Gidilecek okulda çocuk korusu veya genç korolar ya da buna benzer etkinlikler olabilir Örnek olarak Çanakkale konusunu işlerken Çanakkale türküsünü çalıp, öğrencilerle söylemek.”</p> <p>OÖ17“Kukla ve yılsonu gösterilerinde bu bilgiler yardımcı olacaktır.”</p> <p>SB8“Bir 23 Nisan veya herhangi bir ulusal bayram için öğrencilere yardımcı olacağıma inanıyorum. Bir gösteri düzenlemeyi düşünüyorum.”</p>
Yönlendirici Etki (f=33)	<p>FB24“Öğrencilerin tüm gelişim alanlarını destekleyici aktiviteler yaptırmak veya aktivitelere yönlendirebilirim.”</p> <p>M5“Bir okula gitmiş olduğum vakit öğrencileri ders dışı aktivitelere yöneltmek isterim. Çünkü insan hayatı sadece dersten ibaret değildir.”</p> <p>MÜ7“Sanata ülkemizde verilen değer ortada ve çoğunlukla aileler sanattan kaçtıkları için bu yöndeki öğrencileri bir öğretmen olarak daha iyi yönlendirebilirim.”</p> <p>OÖ40“Sanat konusunda çocuklara yapmakta olduğum etkinliklerle dikkat çekip çocukların yeteneklerinin farkındalığını kazandıracığıma inanıyorum.”</p> <p>SB2“Öğretmen geleceğe yön verendir. Yön vermek için iyi yetişmeliyim.”</p>
Genel Kültür/Vizyon Kazanımı (f=24)	<p>FB11“Genel kültür olarak çok katkı sağlayacağına inanmaktayım. Sonuçta öğrenciler tarafından sorulacak sorular sadece bölümüm ya da branşımın alakalı olmayacaktır.”</p> <p>M14“Yapılması gerekenin ne olduğu ve nasıl yapılacağına dair bir vizyon kazanmamı sağlar.”</p> <p>MÜ18“Her konuda fikrim olabilir, çok yönlü düşünebilme.”</p> <p>OÖ9“Öğrendiğim farklı branşlar yeni bilgiler bana tecrübe kazandırır. Bu yeni bilgileri de yeni nesile, öğrencilerime aktarırım.”</p> <p>SB11“Bakış açımın gelişeceğine inanıyorum.”</p>
Mesleki Tecrübeye Katkı (f=18)	<p>FB29“İleride öğrencime gördüğüm farklı deneyleri anlatabilirim.”</p> <p>M2“Konuların daha iyi anlaşılması için başka yöntemler kullanabilirim.”</p> <p>MÜ3“Bu sayede birey olarak da öğretmen olarak da gelişmiş oluruz.”</p> <p>OÖ10“Öğrencilerime daha fazla yardımcı olabilirim.”</p> <p>SB14“Şu an köy okullarına gidiyorum, huzurevine gidiyorum. Bu çocukları tanımam, sabırlı olmam, ne şekilde davranmam gerektiği konusunda beni geliştirdiğine inanıyorum.”</p>
Eğlenceli Ders İşlenişi (f=12)	<p>FB18“Derse ilgi çekmesi, eğlenceli olması bakımından faydalı.”</p> <p>M8“Daha eğlenceli ders ve zaman değerlendirme anlamında katkı sağlar.”</p> <p>MÜ14“Müzik etkinliklerinde ben de flüt çalabilirim. Derse eğlenceli bir boyut kazandırırım.”</p> <p>OÖ21“Öğrencileri derslerden uzaklaştırıp, eğlenceli olarak onların kendini geliştirmesine yardımcı olabilirim.”</p> <p>SB5“Ders daha eğlenceli ve akılda kalıcı görsel olabilir.”</p>
Çevre ile Etkileşim (f=11)	<p>FB32“Sosyal ilişkiler açısından olumlu olacağını düşünüyorum.”</p> <p>M10“Öğrenci ilişkilerini güçlendirmek amaçlı kullanılabilir.”</p> <p>MÜ1“Öğrenciler arasında iletişim artar, o artarsa insanlar birbirine güven ortamı artar.”</p> <p>OÖ32“Bir takım işi yapmak, dayanışma, sosyalleşme ve birçok alanda bilgi sahibi olmak.”</p>

	<i>SB6“Öğrencilerimle ve çevreyle sosyal olarak ilişkiye katkı getireceğini düşünüyorum.”</i>
İletişim Becerilerini Geliştirme (f=8)	<p><i>FB14“Öğrencilere daha iyi hitap etmemi sağlayacak.”</i></p> <p><i>M17“Bir topluluk önünde konuşma becerileri kazandıracağına inanıyorum.”</i></p> <p><i>MÜ16“Dili etkili kullanabilmek için jest, mimiklerimi ayarlayabilmek için katkıda bulunur.”</i></p> <p><i>OÖ27“Diksiyon ile öğrencilerle güzel iletişim kurabilirim.”</i></p> <p><i>SB13“Kendimi ifade etme iletişim becerisi kazandıracak.”</i></p>

Ekstra program etkinliklerinin mesleki karaktere kazandırdığı düşünülen temalara ilişkin en yüksek ortak cevaplar (f=52) etkinlik hazırlayıp sunabilme üzerinde toplanmıştır. Bu kazanca yönelik belirtilen öğretmen adaylarının cevapları incelendiğinde, öğretmen adaylarının görev yapacakları okullarda ekstra program etkinlikleri hazırlayabilmeye yönelik farkındalıklarının arttığı düşünülmektedir. Gelecekteki okullarında organize edecekleri benzeri etkinlikler öğrencilerin ve okulun sosyal yönünü de geliştirebilecek, ayrıca ekstra program etkinliklerinin katkı sağladığı belirtilen birçok alanda (akademik başarı, iletişim becerileri, motivasyon vb.) doğrudan ya da dolaylı olumlu etkide bulunabileceklerdir.

Öğretmen adaylarının belirtmiş olduğu yönlendirici etkiye yönelik cevaplar ışığında, öğretmen adaylarının katıldıkları ekstra program etkinliklerini gelecekteki sınıflarında, öğrencilerin tanınması, yeteneklerinin keşfedilmesi, ilgilerinin ortaya çıkarılması ve pekiştirilmesi ve bu etkinliklerin daha çok desteklenebilmesi için kullanabilecekleri fark edilmiştir. Tanılayıcı ve yönlendirici etkinlikler yoluyla öğretmen adaylarının hem kendilerinin hem de öğrencilerinin çok yönlü gelişimi söz konusu olabilecektir.

Ekstra program etkinliklerinin genel kültür/vizyon kazanımına yönelik örnek öğretmen adayları cevapları, öğretmenlik mesleğinin sadece eğitim öğretim faaliyetlerini planlama, organize etme, uygulama ve değerlendirmeye yönelik olmadığını, aynı zamanda sorumluluk gerektiren, öğrencilerine ve çevresine rehberlik edebilecek aydın kişiliğe yönelik özellikler gerektiren bir insani bütünlüğe sahip olduğunu da yansıtmaktadır. Öğretmen adaylarının bu özelliklere yönelik farkındalık gösterdiği verilen cevaplar ile de paralellik taşımaktadır. Öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimleri süresince sadece mesleki eğitimin değil, genel kültür, vizyon gelişimi, bireysel gelişim, sosyal beceriler gibi çok yönlü deneyim kazanma sürecinin önemi de vurgulanmış olmaktadır.

Ekstra program etkinliklerinin mesleki tecrübeye katkısına yönelik örnek öğretmen adayı cevapları, öğretmen adaylarının kendi bireysel gelişim ve değişimlerini mesleki karakterleri ile birlikte düşündüğü ve sınıf ortamına bir birikim ile girmeyi mesleki açıdan kazanılmış bir tecrübe olarak yorumladığı çıkarımını da beraberinde getirmektedir. Öğretmenlik mesleğinin çok yönlü gelişiminin desteklenmesi düşüncesi öğretmen adayları için olumlu bir farkındalık olarak yorumlanmaktadır.

Ekstra program etkinliklerinin eğlenceli ders işlenişine yönelik örnek öğretmen adayı cevaplarında, öğretmen adaylarının katıldıkları ekstra program etkinlikleri ile mesleki olarak ders hazırlama etkinlikleri arasında bir bağ kurdukları fark edilmiştir. Dersi *öğrenciye görelilik* anlayışı ile öğrencinin ilgi ve isteklerine cevap verebilecek şekilde hazırlama farkındalığına ekstra program etkinliklerinin olumlu katkı sağladığı söylenebilmektedir.

Ekstra program etkinliklerinin çevre ile etkileşime yönelik verdikleri cevaplar ışığında, öğretmen adaylarının özellikle sosyalleşme ve çevre ile uyum süresine katkı sağlama düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda öğretmen adayları mesleki karakterlerine ekstra program etkinliklerinin öğrencileriyle olan etkileşimleri yönüyle de olumlu etki edeceğini düşünmektedirler.

Ekstra program etkinliklerinin iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik verilen cevaplar, öğretmen adaylarının en az ortaklaştığı (f=8) cevaplardır. Bir öğretmen adayının görev yapacağı sınıf dahil, okul ortamında, çalıştığı yörede ve bölgede iletişime ve etkileşime geçeceği tüm bireyler ile etkin bir iletişim kurması önemlidir. Bu yönüyle öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara bakılarak, ekstra program etkinliklerinin, öğretmen adaylarının iletişim becerilerini geliştirmeye, kendilerini daha açık ve anlaşılır ifade etmelerinde olumlu katkı sağlayacağını söylemek mümkündür.

Öğretmenlik mesleğine ekstra program etkinliklerinin herhangi bir katkı sağlamadığını düşünen öğretmen adayları içinde buldukları etkinlikleri öğretmenlik mesleği ile ilişkilendirememiş ve cevap vermemişlerdir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Ekstra program etkinlikleri öğrencilerin kendilerini çoğunlukla sosyal yönden geliştirdikleri ve resmi program dışında farklı uğraşlarla etkileşimde buldukları etkinliklerdir. Özellikle öğretmen adaylarının bu tür etkinliklerde yer alması mesleki karakterlerinin farklılaşması ve çeşitlenmesi için önemlidir (Sutton, 2015). Çalışma sonunda öğretmen adaylarının katılmış oldukları farklı etkinlikleri bir şekilde öğretmenlik mesleği ile ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca dayanarak, öğretmen adaylarının farklı açılardan öğretmenlik mesleği karakterleri oluşturabildiği söylenebilir.

Öğretmen adaylarının dahil oldukları ekstra program etkinliklerini mesleki karakterlerine yansıtılabilmeleri oldukça önemlidir. Bu durum onların içinde buldukları etkinlikleri bir şekilde özümstediklerini ve onları sadece vakit geçirmek amacıyla yapmadıklarını da göstermektedir. Bu sorumluluk duygusunun geliştirilmiş olması öğretmen adaylarının lehine bir sonuçtur. Stevenson ve Clegg'in (2011) önerdiği gibi, öğretmen adaylarının katıldıkları etkinlikleri farklı şekilde yorumlaması mesleki karakterlerine katkıları ile ilgili bilgi vermektedir.

Öğretmen adaylarının 4 yıllık zorunlu hizmet öncesi eğitimlerinin yanı sıra, bir birey olarak da kendilerini geliştirmeye açık olması, bir öğretmende olması beklenen beşeri özellikleri de tamamlayabileceği konusunda beklenti uyandırmaktadır. Özellikle öğrencilerinde var olan yeteneklerini tanıma ve onları doğru yönlendirme konusunda verdikleri cevaplar mesleğe yönelik motivasyonlarını da yansıtmaktadır. Dagaz'ın (2012) da belirttiği

gibi, ekstra program etkinliklerinin bireye ve olmaya hazırlandığı karaktere olumlu etkiler de bulunduğu gözlemlenebilmektedir.

Mesleki karakterin kazanılması ve geliştirilmesi için yükseköğrenim kurumlarının özellikle mesleki alana yönelik organize etkinlikleri bünyesinde barındırması çok yönlü eğitim sağlayabilecektir. Akademik program dışında düzenlenen projeler, seminerler, geziler, sosyal etkinlikler, kültürel faaliyetler ve benzeri birçok etkinlik hem öğrencinin bireysel ve sosyolojik gelişimi için kazanç hem de bir mesleğe aday olarak bireyin geleceğe hazırlanmasında yardımcı olarak kullanılması mümkün olabilecektir (Aslan Altan ve Altıntaş, 2017).

Okul tarafından düzenlenen ekstra program etkinlikleri okulun belirli sorumluluklarını yerine getirmesinde de önemlidir. Eğitim düzeyi fark etmeksizin, okulun topluma uyumsuzluğu (Ergün, 1992) ve bireylerin toplum içerisinde var olmasına ve hazırlığına yönelik etkiyi de pekiştirebilmektedir. Başarı duygusunun akademik başarıdan bağımsız gelişebilmesi, bölümler arası etkileşimin, bilgi ve kültürün değişimi, sosyal sorumluluk bilincinin artırılması, okula, topluma ve mesleğe yönelik aidiyet duygusunun geliştirilmesi için de ekstra program etkinliklerinin etkili bir şekilde düzenlenmesi eğitim faaliyetleri içerisinde ihmal edilmemelidir.

Küreselleşen dünya politikası içerisinde uluslararası platformda birçok bireyin rekabet içerisinde olduğu gerçeği günümüzde önemini korumaktadır. Okulun sunduğu imkan ve etkinliklerin çeşitliliği toplumun okul tercihlerini de etkilemeye başlamıştır. Aileler ve öğrenciler okulun akademik başarısının yanı sıra, ne gibi etkinliklerle zenginleştiğine yönelik bir araştırma içerisindedir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin de özelleşmesi bu rekabeti daha da arttırmaktadır. Böylelikle ekstra program etkinlikleri ile zenginleştirilmiş okullar daha fazla tercih edilir olmuştur. Bu bağlamda öğrenme ortamı, güvenlik, disiplin, aile katılımı gibi faktörlerin yanı sıra okul tercihlerinde ekstra program aktivitelerinin ailenin okul seçimlerinde önemli tatmin kaynakları arasında bulunmaktadır (DeAngelis, 2017).

ÖNERİLER

Çalışma sonunda elde edilen veriler ışığında, öğretmen adaylarının ekstra program etkinliklerine daha fazla yönlendirilmesi ve teşvik edilmesi en birincil öneridir. Böylelikle öğretmen adayları kendi beşeri ihtiyaçlarının yanı sıra, sosyal ilişkilerini geliştirebilmekte ve mesleki karakterlerinde fark yaratabilmektedir. Ayrıca, bu etkinliklerin yaygınlaştırılması ve üniversite ve/veya fakülteler tarafından desteklenmesi, öncülük edilmesi, etkinliklere özel zaman ayrılması da önemlidir. Öğrencilerin kendilerine ayıracakları zamana öğretim elemanları tarafından da saygı gösterilmesi, hatta bizzat öğretim elemanlarının da bu etkinliklere dahil olması ve uğraşlarının pekiştirilmesi ilgi ve katılımı arttıracak etkenlerden biri olarak görülmektedir. Olumsuz ön yargı ve yanlı yönlendirmelerden kaçınılması da sağlıklı ekstra program etkinliklerin yürütülmesinde dikkat edilmesi gereken noktalardandır.

Çalışma sonucunda ortaya çıkan öneriler bu çalışmanın bulguları ile sınırlıdır. Farklı bölgelerde farklı üniversitelerde ve/veya ulusal ya da uluslararası platformda yükseköğrenim gören gençlerin yönlendikleri

mesleklerine yönelik faal oldukları ekstra program etkinliklerinin araştırılması ve adapte edilmesi de önemlidir. Bu konuda yapılan çalışmaların sonuçlarının rehber olarak kullanılması alana katkı sağlaması için göz ardı edilmemelidir. Çalışmanın ulusal alanda fazlaca çalışılmayan bir konu olarak gelecekte bu konu üzerinde çalışacak araştırmacılara katkı sağlaması beklenmektedir. Konu temelinde aynı kalarak, farklı değişkenlerle ve örneklerle bu çalışma yenilenebilir ve geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Arthur, M. B., Inkson, K. ve Pringle, J. K. (1999). *The New Careers: Individual Action and Economic Change*. London: SAGE Yayıncılık.
- Aslan Altan, B. ve Altıntaş, H. Ö. (2017). "Professional Identities of Vocational High School Students and Extracurricular Activities." *Journal of Educational and Training Studies*, 5(7): 46-52.
- Balyer, A. ve Gündüz, Y. (2012). "Effects of Structured Extracurricular Facilities on Students' Academic and Social Development." *Social and Behavioral Sciences*, 46: 4803-4807.
- Barber, B. L., Eccles, S. J., ve Stone, M. R. (2001). "Whatever Happened to the Jock, the Brain and the Princess? Young Adult Pathways Linked to Adolescent Activity Involvement and Social Identity." *Journal of Adolescent Research*, 16(5): 429-455.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Çev., Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dagaz, M. C. (2012). "Learning From the Band: Trust, Acceptance and Self-Confidence." *Journal of Contemporary Ethnography*, 41(4): 432-461.
- DeAngelis, C. A (2017). Does Choice Matter for School Choice? An Instrumental Variables Analysis of the Effect of Choice on Parental Satisfaction in Charter Schools. *EDRE Working Paper*, 3 Mart 2017 tarihinde <https://ssrn.com/abstract=2911285> adresinden erişilmiştir.
- Eccles, J. S. ve Barber, B. L. (1999). "Student Council, Volunteering, Basketball, or Marching Band: What Kind of Extracurricular Involvement Matters?" *Journal of Adolescent Research*, 14: 10-43.
- Ergün, M. (1992). *Eğitim ve Toplum*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Feldman, A. F. ve Matjasko, J. L. (2005). "The Role of School-Based Extracurricular Activities in Adolescent Development: A Comprehensive Review and Future Directions." *Review of Educational Research*, 75(2): 159-210.
- Fredericks, A. J. ve Eccles, S. J. (2006). "Is Extracurricular Participation Associated With Beneficial Outcomes? Concurrent and Longitudinal Relations," *Development Psychology*, 42(4): 698-713.
- Görgen, İ. (2014). "Program Geliştirmede Temel Kavramlar." *Eğitimde Program Geliştirme Kavramlar ve Yaklaşımlar*. (Ed.) Hasan Şeker. Ankara: Anı Yayıncılık. 1-18.
- Greenbank, P. (2015). "Still Focusing on the Essential: Exploring Student Attitudes to Extracurricular Activities." *Education & Training*, 57(2): 184-203.

- Ibarra, H. (1999). "Provisional Selves: Experimenting With Image and Identity in Professional Adaptation." *Administrative Science Quarterly*, 44(4): 764–791.
- Kahne, J., Nagaoka, J., Brown, A., O'Brien, J., Quinn, T. ve Thiede, K. (2001). "Assessing After-School Programs as Contexts for Youth Development." *Youth and Society*, 32: 421–446.
- Lewis, C. P. (2004). The Relation Between Extracurricular Activities With Social Competences In School Age Children. *A Meta-Analysis*. Texas A&M University.
- Logan, W. ve Scarborough, J. (2008). "Connections Through Clubs: Collaboration and Coordination of a School Wide Program." *Professional School Counseling*, 12(2): 157-161.
- Mahoney, J. L., Larson, R. W., Eccles, J. S., ve Lord, H. (2005). "Organized Activities as Developmental Contexts for Children and Adolescents." *Organized activities as contexts of development: Extracurricular activities, after-school and community programs*, 3-22.
- Mahoney, J. L., Schweder, A. E., ve Stattin, H. (2001). "Structured After-School Activities as Moderator of Depressed Mood for Adolescents with Detached Relations to Their Parents." *Journal of Community Psychology*, 30(1): 69-86.
- Mahoney, J. L. ve Stattin, H. (2000). "Leisure Activities and Adolescent Antisocial Behavior: The Role of Structure and Social Context." *Journal of Adolescence*, 23: 113–127.
- Marsh, H. V. (1992). "Extracurricular Activities: Beneficial Extension of the Traditional Curriculum or Subversion of Academic Goals." *Journal of Educational Psychology*, 84: 553-562.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. London: Sage Publication.
- Patton, M. O. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Çev., Mesut Bütün ve Selçuk Beşir. Ankara: Pegem Akademi.
- Shulruf, B., Tumen, S., ve Tolley, H., (2008). "Extracurricular Activities in School, Do They Matter?" *Children and Youth Service Review*, 30: 418-426.
- Sutton, G. (2015). "Extracurricular Engagement and the Effects on Teacher Student Educational Relationship." *Journal of Initial Teacher Inquiry*, 1: 51-53.
- Stevenson, J. ve Clegg, S. (2011). "Possible Selves: Students Orientating Themselves Towards the Future Through Extracurricular Activity." *British Educational Research Journal*, 37(2): 231-246.
- Wylie, C. (2005). "Leisure Activities and Adolescent Engagement in School Learning. *NZARE, Dunedin*, 1-12.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.